

Uzeir Bavčić, *Merhamet (1913-2003)*, Sarajevo 2003, str. 320.

Knjiga Uzeira Bavčića odlično se uklapa u historiografsku produkciju u Bosni i Hercegovini posljednjih decenija. Naime, naša je historiografija posljednjih decenija ponudila nekoliko kvalitetnih djela o povijesti raznih udruženja, među kojima posebno mjesto imaju povijesti nacionalnih kulturno-prosvjetnih društava ("Gajret", "Narodna Uzdanica", tu su i "Prosvjeta" i "Napredak", a uskoro će biti i "Preporod" kao jedinstvena knjiga koja će obuhvatiti povijest i "Gajreta" i "Narodne Uzdanice" i "Preporoda" poslije Drugoga svjetskog rata). Sve te knjige imaju svoju određenu znanstvenu težinu i vrijednost, ali također i svoje šire društveno značenje, budući da svaka knjiga ima svoju društvenu funkciju. U tom smislu i ova Bavčićeva knjiga predstavlja nastavak takvih tendencija u našem izdavaštvu i historiografskoj produkciji.

Kada se nedavno pojavila knjiga o historiji "Narodne Uzdanice" ona se odlično uklopila u obilježavanje stotinu godina djelovanja "Preporoda" (podsjetimo samo: "Gajret" je osnovan 1903, "Marhamet" 1913, a "Narodna Uzdanica" 1923, odnosno, nakon zabrane, zvanična osnivačka skupština je održana 1924.). Tako se i ova knjiga pojavljuje kao spomenik o devedeset godina djelovanja "Merhameta". Samo sam spomenuo ove dvije knjige zato što one po svom vanjskom izgledu jako liče, mada su autori tekstova različiti. Osim po vanjskom izgledu ove knjige su slične po svojoj biti, budući da su obje zasnovane na brojnoj faktografiji, i da je nesporna njihova znanstvena utemeljenost. Mi historičari najbolje znamo šta znači mukotrpano tražanje za povijesnim izvorima, šta znači provoditi godine i godine po arhivama, pregledati staru dokumentaciju, i još smo sretniji ukoliko uspijemo otkriti više prašnjave građe. Historičar je sretan kada se druži sa požutjelim arhivskim građivom; stari prašnjavi virusi koji nagrizaju naše grlo, historičarima ne djeluju toliko neprijateljski kao drugim ljudima. Mi smo najnesretniji onda kada nemamo građe.

Uzeir Bavčić je pišući ovu knjigu imao dva velika problema: s jedne strane je nedostatak dovoljno izvorne arhivske građe kada se radi o ranijoj povijesti "Merhameta", ali i preobilje dokumentacije kada se radi o novijem, posebnom najnovijem razdoblju "Merhametova" djelovanja. Mislim da je zbog toga autor odlično postupio što je početke djelovanja "Merhameta" smjestio u kontekst djelovanja Vakufa, pa je instituciju vakufa promatrao kao preteču modernog humanitarnog djelova-

nja. Stoga je prvi dio knjige i posvećen vakufu koji se pojavljuje kao institucija koja je u osmanskome razdoblju Bosne imala tu funkciju, posebno se fokusirajući na najveće vakufe.

Nakon osmanskog razdoblja stanje u Bosni se mijenja i pred Prvi svjetski rata zvanično se stvara "Merhamet". Bavčić je u ovoj knjizi temeljito rekonstruirao hronologiju vezanu za nastanak i djelovanje "Merhameta". Treba sada na ovom mjestu samo istaknuti kako je inicijativa za stvaranje jednog "prosjakog fonda" potekla od Avdage Kulovića, predsjednika muslimanskog zanatlijskog udruženja "Huri-je", koji je na XVI sjednici tog udruženja objavio tu inicijativu kao jezgro dobro- tvorne aktivnosti imućnijih građana. Osnivačka skupština društva održana je nare- dne, 1913. godine, od kada zvanično djeluje ovo društvo (u pripremama te osniva- čke skupštine u opticaju su kao nazivi društva bili još i "Sadaka" i "Utjeha"). Bav- čić pažljivo prati hronologiju događanja, promjene u rukovodstvu društva, te iz go- dine u godinu prati najvažnije aktivnosti društva na terenu. Ponekada ima problema sa izvornom arhivskom građom. Tako, na primjer, nije pronašao zapisnik sa osniva- čke skupštine društva 1913, nego se opširno koristi materijalima objavljenim u *Spo- menici dvadeset godišnjice opstanka i djelovanja Muslimanskog dobrotvornog druš- tva "Merhamet" u Sarajevu 1913-1933*, koju je uredio Munir Šahinović-Ekremov. Uspio je, ipak, pronaći originalna arebicom pisana *Pravila muslimanskog dobro- tvornog društva "Merhamet" za spriječavanje prosjačenja i potpomaganje sirotinje u Sarajevu*. Tu, zapravo, dolazimo ne samo do suštine Bavčićeve knjige i njegovog pristupa proučavanju historije ovoga društva, nego i do osnovne suštine i smisla djelovanja samoga društva.

Naime, Bavčić historiju ovoga društva promatra u kontekstu sudbine jednoga čitavoga naroda, Bošnjaka. Taj je narod poslije odlaska Osmanskoga carstva imao tešku sudbinu na ovim prostorima (mada se ne bi moglo kazati kako je ranija nje- gova povijest bila nešto posebno blistava). Trend socijalno-ekonomskog propada- nja toga naroda intenziviran je poslije Prvoga svjetskog rata, pa Bavčić nastoji povi- jest "Merhameta" pratiti kroz to stradalništvo običnog puka. Osim toga, Bavčić do- sta uspješno u čitavu priču uvodi i djelovanje pojedinaca, zaslužnih pregalaca u radu društva. Tu susrećemo čitavu plejadu bošnjačkih pregalaca koji su kroz "Merhamet" radili na pomaganju muslimanske sirotinje (takvi su, na primjer, bili Server ef. Svr- zo, pa Derviš-beg Miralem, dr. Mehmed Spaho, Asim-beg Mutevelić, dr. Safvet-beg Zečević, dr. Mehmed-beg Zečević, Riza-beg Čengić, Uzeir-aga Hadži Hasanović, i niz drugi). Bavčić u proučavanju historije ovoga društva nastoji pratiti ono što "Mer- hamet" na terenu radi.

Naravno da je društvo imalo silnih problema u radu. Ponekad je to bilo i zbog neorganiziranosti samoga društva i nesuglasica među njegovim djelatnicima (tako

bih, na primjer, kao zanimljivost istaknuo jednom pismo Munira Šahinovića Ekremova, koji se početkom 1934. žalio Upravnom odboru Merhameta zbog problema koje ima prilikom naplate honorara za rad na uređivanju *Spomenice dvadeset godišnjice opstanka i djelovanja Muslimanskog dobrotvornog društva "Merhamet"* (str. 93 knjige), a često je bilo i udara na društvo sa strane. Vrijedi istaknuti jedan detalj kojega dr. Bavčić u knjizi donosi (str. 87 i str. 254), a radi se o molbi Pododbora udruženja četnika u Peći, u kojoj traže podršku za izgradnju četničkog doma u Peći.

Premda se ne moramo saglasiti sa svim zaključcima do kojih je Bavčić došao u svojim istraživanjima, valja potcrtati kako on svoje zaključke dobro argumentira, oslanjajući se na relevantnu historijsku građu.

Djelovanje ovakvih društva poput "Merhameta" najpotrebnije je u kriznim vremenima, kakva su ratovi. Zbog toga je važno djelovanje toga društva tokom Drugoga svjetskog rata (tada se društvo najznačajnijim dijelom fokusiralo na zbrinjavanje muhadžira, siročadi i djece neopskrbjenih roditelja koji nisu bili u mogućnosti da se prehrane zbog gladi među prognanim stanovništvom, pretežno s područja istočne Bosne). Bavčić kroz dostupnu dokumentaciju iz "Merhametova" arhivskoga fonda govori o stradalničkoj sudbini Bošnjaka u vrijeme Drugog svjetskog rata. Navodi niz sudbina djece i djevojaka bošnjačkih prognanika i nesretnika, sudbina koje pokazuju kako su djeca bila izložena asimilaciji i prevjeravanju. U tu priču Bavčić, dakako, uvodi djelatnost "Merhameta" i pokušaje da se tim nesretnicima pomogne da prežive i zadrže svoja vjerska uvjerenja, i slično. Bavčić je razdoblje djelatnosti "Merhameta" u Drugom svjetskom ratu pisao isključivo na temelju arhivske građe iz Merhametovoga fonda, koji se čuva u Istorijskom arhivu Sarajeva, ali je propustio nekoliko važnih knjiga i članaka koji bi mu omogućili da djelovanje "Merhameta" u tom razdoblju kontekstualizira i jasnije i temeljitije prikaže.

Djelovanje "Merhameta" nakon Drugoga svjetskog rata dr. Bavčić je podijelio u dva dijela: prvi, manji dio, obuhvata djelovanje naposredno nakon rata 1945. do ukidanja društva u septembru 1946, i drugi dio, koji govori o djelovanju društva od obnavljanja 1991. do danas. U prvom dijelu dobro su uočeni politički motivi gašenja društva, ali tu svakako treba imati u vidu i realno stanje u društvu, u kojemu nisu mogle naći mjesta građanske strukture koje su ranije pomagale rad društva i muslimanske sirotinje.

Drugi dio, koji govori o djelovanju društva od Obnoviteljske skupštine 2. februara 1991. do danas svakako će najviše zanimati čitateljstvo, osobito u kontekstu polemika o radu "Merhameta", koje su vođene u posljednje vrijeme. Ne ulazeći u takva razglabanja mislim da treba istaknuti da je dr. Bavčić tu nastojao ostati znanstvenik, a ne "Merhametov" djelatnik. On ponekad plasira neke dalekosežnije zaključke, ali u principu ostaje vjeran svojoj temeljnoj namjeri da pokaže kako je i šta je Druš-

tvo radilo, bez namjere da daje konačne sudove o tome. Ostaje vjeran faktografiji, i pri tome on se vodi samo jednim motivom – pokazati stanje onakvim kakvo je bilo. Zato on, na primjer, bez ikakvih rezervi ili straha govori, na primjer o sjednici Izvršnog odbora 1. novembra 1992., na kojoj se između ostalog, razgovaralo o izboru novog predsjednika (dotadašnji predsjednik Edhem Šahović napustio zemlju), o saradnji sa Cenexom, tržišnom plasiranju nafte i slično. Bavčić ostaje vjeran faktografiji citirajući Zapisnik sa te sjednice. Isto tako, Bavčić se ne libi da spomene slučaj raspuštanja “Merhametovog” pododбора u Novom Sarajevu “zbog poremećenih odnosa među članovima novosarajevskog Izvršnog odbora, blokiranog grada, nedovoljne kontrole nad povjerenicima u pojedinim mjesnim odborima i velikog broja pritužbi građana na rad angažiranog osoblja” (str. 161-162). Isto tako, Bavčić, govoreći o novom pravcu razvoja društva, do kojega je došlo pod utjecajem nekih privrednih krugova i pojedinaca od početka 1994 – ulaganja u preduzeća “Bosmer” i “Sarpak”, te kasnije otvaranje farmi u Kaknju i Brezi, te ribnjaka u Kaknju – ne želi špekulirati, nego želi rekonstruirati činjenice, mada se sada čini da se orijentacija Društva ka privrednoj djelatnosti pokazala lošom, jer je time društvo gubilo svoj izvorni smisao dobrotvornog društva. Bavčić, ipak, ne daje konačne ocjene, svjestan činjenice da to možemo ostaviti za neka druga vremena, kada će se rad “Merhameta” u ovom nesumnjivo najtežem razdoblju bošnjačke povijesti moći kontekstualizirati i kada tu povijest budu pisali, ali i čitali, oni koji sa radom “Merhametu” u ovom vremenu nisu imati nikakve veze. Dakle, oni koji niti su “Merhametu” šta dali, niti su od njega šta dobili. A takvih je i sada jako puno, i njima će ova Bavčićeva knjiga biti od nemjerljive pomoći, budući da na jednom mjestu sadrži brojnu faktografiju, posebno kada je u pitanju organizaciona struktura “Merhameta”. ■

Husnija Kamberović